

Προς:

Ειδική Υπηρεσία Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης

Διαχειριστική Αρχή Προγράμματος ΔΑΜ 2021 – 2027

Πρόεδρο Επιτροπής Παρακολούθησης του Προγράμματος ΔΑΜ 2021 – 2027, κ. Π.Καλλίρη

Αθήνα, 06/07/2023

Αρ. Πρωτ. 101/2023

Σχόλια στο προτεινόμενο Σχέδιο Αξιολόγησης του Προγράμματος Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης 2021-2027

Στο πλαίσιο της συμμετοχής στην Επιτροπή Παρακολούθησης του Προγράμματος Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΠΔΑΜ) 2021-27 το **Green Tank καταψηφίζει το προτεινόμενο Σχέδιο Αξιολόγησης του Προγράμματος** καταθέτοντας τα παρακάτω σχόλια και προτάσεις για τη βελτίωσή του.

1. Η αξιολόγηση του ΠΔΑΜ 2021 – 2027 προφανώς και εμπίπτει στους κανόνες αξιολόγησης των προγραμμάτων ΕΣΠΑ, αλλά η Δίκαιη Μετάβαση των λιγνιτικών περιοχών θα πρέπει να λάβει υπόψη τις ιδιαιτερότητες των στόχων του ίδιου του Προγράμματος και της πρόκλησης που αντιμετωπίζουν οι υπό-μετάβαση περιοχές. Σε συμμόρφωση με το ευρύτερο κανονιστικό πλαίσιο, το Σχέδιο Αξιολόγησης του ΠΔΑΜ 2021-2027 θα πρέπει να προσαρμοστεί τόσο στο μέγεθος της πρόκλησης όσο και στον επείγοντα χαρακτήρα αυτής. Συνεπώς, είναι απαραίτητο το Σχέδιο Αξιολόγησης να αναθεωρηθεί ώστε: α) να παρέχει έγκαιρα (ήδη από το τέλος του 2023) και στη συνέχεια σε τακτική βάση τα απαραίτητα στοιχεία για προσαρμογή του σχεδιασμού στην κατεύθυνση των πιο καλών, αποτελεσματικών και αποδοτικών πρακτικών και για εντοπισμό των όποιων αστοχιών έχουν προκύψει, β) να ενσωματώνει πολύ πιο συστηματικά (βλ. παρακάτω) τις απόψεις των ίδιων των ενδιαφερόμενων μερών αξιοποιώντας τόσο την Επιτροπή Παρακολούθησης όσο και τις Εδαφικές Επιτροπές που έχουν συγκροτηθεί αλλά και τις μεθοδολογίες εκείνες που μπορούν να αποτυπώσουν καλύτερα τις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών και γ) πέρα από τους κοινούς και υποχρεωτικούς δείκτες να προστεθούν εξειδικευμένοι δείκτες που θα δίνουν σαφέστερη εικόνα για την ανταπόκριση του ΠΔΑΜ στις ιδιαιτερότητες των υπό-μετάβαση περιοχών.
2. Η συμμετοχή των εμπλεκόμενων μερών στην αξιολόγηση είναι ένα πολύ βασικό συστατικό στοιχείο του συνολικού σχεδίου αξιολόγησης. Ωστόσο στο παρόν σχέδιο φαίνεται ότι αυτή διασφαλίζεται αποκλειστικά και μόνο μέσω της Επιτροπής Παρακολούθησης. Αν αναλογιστεί κανείς ότι μέχρι σήμερα έχει λάβει χώρα μόλις μια συνάντηση της Επιτροπής, η οποία μάλιστα ήταν διαδικαστικού τύπου χωρίς ουσιαστική ανταλλαγή απόψεων ανάμεσα στους συμμετέχοντες και την ΕΥΔΑΜ, προκύπτει εύλογη ανησυχία για την ουσιαστική αξιολόγηση του Προγράμματος. Προτείνεται πριν από κάθε ορόσημο του σχεδίου αξιολόγησης, και συμπληρωματικά στο έργο των ανεξάρτητων

αξιολογητών, να συγκαλούνται η Επιτροπή Παρακολούθησης καθώς και οι νεοσυσταθείσες Εδαφικές Επιτροπές ΔΑΜ και μετά την παρουσίαση των πεπραγμένων να γίνεται συζήτηση. Στη συνέχεια να δίνεται εύλογο χρονικό διάστημα για την κατάθεση γραπτών σχολίων τα οποία θα συμπεριλαμβάνονται στην τελική αξιολόγηση. Επίσης, προτείνεται η αξιοποίηση επιπλέον μέσων συλλογής απόψεων όπως είναι οι συνεντεύξεις και οι μελέτες περίπτωσης ώστε να συμπληρώνεται η ποσοτική εικόνα που παρέχει η συμπλήρωση των δεικτών με ποιοτικά στοιχεία που μόνο τα εμπλεκόμενα μέρη μπορούν να παρέχουν. Εξάλλου, τέτοιες προσεγγίσεις παρουσιάζονται και σε σχετικό έγγραφο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την αξιολόγηση των προγραμμάτων 2021-2027.¹

3. Μάλιστα, θα ήταν ιδιαίτερα εποικοδομητική για τη διαδικασία αξιολόγησης αλλά και καλύτερης κατανόησης του ίδιου του Προγράμματος να παρασχεθεί σε μέλη της Επιτροπής Παρακολούθησης και των Εδαφικών Επιτροπών η δυνατότητα συμμετοχής στο πρόγραμμα κατάρτισης που προβλέπει το Σχέδιο Αξιολόγησης, με τα πεδία της επιμόρφωσης να απαντούν σε ανάγκες που τα ίδια τα μέλη θα θέσουν, όπως και έγκαιρη ενημέρωση σχετικά με τη δυνατότητα συμμετοχής τους στο Δίκτυο Αξιολόγησης.
4. Πέρα από τις τυπικές διαδικασίες επιλογής των αξιολογητών του Προγράμματος, προτείνεται να υπάρξει πρόβλεψη ήδη από τις προδιαγραφές του έργου προς ανάθεση καθώς και στις σχετικές προκηρύξεις για στενή συνεργασία και επικοινωνία των αξιολογητών όχι μόνο με την ΕΥΔΑΜ και την ΔΑ ΠΔΑΜ αλλά με την Επιτροπή Παρακολούθησης, τις Εδαφικές Επιτροπές και άλλα εμπλεκόμενα μέρη, και υποχρέωση οργάνωσης πρόσθετων δράσεων επικοινωνίας, διάδρασης και ανταλλαγής απόψεων μαζί τους, με τρόπο συστηματικό και τακτικό. Επιπλέον, προτείνεται να προστεθεί σε όλες τις θεματικές και άλλες αξιολογήσεις που προβλέπει το σχέδιο στην ενότητα της μεθοδολογίας, ερωτηματολόγια, η οργάνωση ομάδων εστίασης, αντιπροσωπευτικών συνεντεύξεων ή και άλλων μεθόδων άντλησης των απόψεων των εμπλεκόμενων μερών. Με αυτόν τον τρόπο θα ενδυναμωθούν και οι Επιτροπές που έχουν συσταθεί αλλά και τα εμπλεκόμενα μέρη ώστε να συμμετέχουν και να παρακολουθούν ουσιαστικά την πορεία εφαρμογής του Προγράμματος. Εξάλλου, θα πρέπει να τεθεί ως διακριτός στόχος χρησιμότητας του συνόλου του Σχεδίου αξιολόγησης και κατά συνέπεια κάθε αξιολόγησης διακριτά, η κατανόηση από τα ενδιαφερόμενα μέρη της συμβολής του ΠΔΑΜ στον μετασχηματισμό των υπό μετάβαση περιοχών της χώρας.
5. Απαραίτητη προϋπόθεση για μια σωστή αξιολόγηση είναι η επιλογή των κατάλληλων ποιοτικών και ποσοτικών δεικτών εκροών και αποτελέσματος για τις επιμέρους επενδύσεις που θα χρηματοδοτηθούν από το ΠΔΑΜ. Οι υφιστάμενοι δείκτες δεν φαίνεται να αποτελούν αντικείμενο του σχεδίου αξιολόγησης, οπότε συνεπάγεται ότι δεν τίθεται ζήτημα μεταβολής των δεικτών του εγκεκριμένου ΠΔΑΜ, γεγονός που θεωρούμε

¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021, Performance, monitoring and evaluation of the European Regional Development Fund, the Cohesion Fund and the Just Transition Fund in 2021-2027, SWD(2021) 198 final

προβληματικό. Όπως ήδη έχουμε επισημάνει στην Επιτροπή Παρακολούθησης, θεωρούμε ότι υπάρχουν σημαντικά προβλήματα στους δείκτες αυτούς που δεν καλύπτουν επαρκώς το εύρος του Προγράμματος, και ως εκ τούτου προτείνουμε να λάβει χώρα το ταχύτερο δυνατόν αναθεώρησή τους κατόπιν κατάθεσης προτάσεων από τα μέλη της Επιτροπής Παρακολούθησης καθώς και να συμπεριληφθεί η αξιολόγηση των δεικτών στους σκοπούς της αξιολόγησης του Προγράμματος. Σε αυτή την κατεύθυνση προτείνουμε να συμπεριληφθούν:

- i. Δείκτης μείωσης του ανθρακικού αποτυπώματος για όλες τις επενδύσεις που αφορούν στις χρηματοδοτούμενες από το ΠΔΑΜ δράσεις.
 - ii. Δείκτης συγκράτησης της φυγής των νέων από τις λιγνιτικές περιοχές.
6. Ένα από τα σημαντικά ελλείμματα της πορείας σχεδιασμού και υλοποίησης του προγράμματος μετάβασης ως τώρα είναι η έλλειψη ενημέρωσης που έχει καταγραφεί τόσο σε [δημοσκοπήσεις](#) και [εργαστήρια με τη συμμετοχή φορέων](#) ή/και [ειδικότερα νέων](#), όσο και στην απλή επικοινωνία με πολίτες ειδικά των λιγνιτικών περιοχών. Η κατάσταση έχει επιδεινωθεί λόγω της ενεργειακής κρίσης η οποία έστρεψε το ενδιαφέρον των τοπικών κοινωνιών στις λιγνιτικές περιοχές μακριά από τη μετάβαση στη μεταλιγνιτική εποχή και τον σχεδιασμό του μέλλοντος των περιοχών, επαναφέροντας ζητήματα παράτασης λειτουργίας των υφιστάμενων λιγνιτικών μονάδων. Συνεπώς χρειάζεται ανασχεδιασμός των δράσεων επικοινωνίας και προβολής του ΠΔΑΜ προκειμένου να ενισχυθεί η συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών, η οποία αποτελεί άλλωστε εκπεφρασμένο στόχο του Σχεδίου Αξιολόγησης όπως αναφέρεται σε πολλά σημεία του κειμένου. Στο πλαίσιο αυτό η αξιολόγηση της επικοινωνίας μόνο δυο φορές στη διάρκεια του έργου, και μάλιστα η πρόβλεψη ότι η πρώτη θα γίνει το 2024 χρειάζεται να αναθεωρηθεί ενώ η αξιολόγηση της συμμετοχής των ενδιαφερόμενων μερών (stakeholders) της δίκαιης μετάβασης προβλέπεται να γίνει το 2026. Προτείνεται να γίνεται τακτικά (π.χ. σε ετήσια βάση ή ανά διετία). Τα συμπεράσματα της τακτικής αυτής αξιολόγησης και εξέτασης της πορείας υλοποίησης όχι μόνο θα μπορούν να ενσωματωθούν στην ενδιάμεση αξιολόγηση αλλά θα παρέχουν έγκαιρα ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα για τον εντοπισμό καλών πρακτικών ή αστοχιών που πρέπει να αντιμετωπιστούν. Ιδιαίτέρως χρήσιμο θα είναι τα αποτελέσματα αυτής της αξιολόγησης να τίθενται υπόψη της Επιτροπής Παρακολούθησης και των Εδαφικών Επιτροπών ώστε να συγκεντρώνονται σχετικά σχόλια και προτάσεις τους. Προτείνεται επίσης να συνοδευτεί από πρόσθετα μέσα συλλογής απόψεων, όπως θα ήταν μία τακτική δημοσκόπηση με συμμετοχή πολιτών στις υπό μετάβαση περιοχές με ερωτήσεις που θα διερευνούν στοχευμένα τους πλέον αποτελεσματικούς τρόπους επικοινωνίας και προβολής όπως επίσης και η διεξαγωγή συζητήσεων και αντιπροσωπευτικών συνεντεύξεων με εκπροσώπους των τοπικών μέσων ενημέρωσης και εν γένει των ανθρώπων που ασχολούνται με την επικοινωνία στις υπό μετάβαση περιοχές.